

Horizonte bėga šernai

*Rūta žalioj,
Leiskie mani namopi,
Rūta žalioj.*

Tą vakarą jis pats sau buvo keistas. O gal viskas aplinkui buvo keista, nes Gvildys dar niekada taip nejuto, kas yra šalia jo. Truputį svirduliuodamas, jis užkopė į kalnelį, ant kurio pernai iš žėglių buvo pastatytas baltas bokštas, bet nereikėjo ir jo – nuo kalno matyti toliausiai, o saulė vis tiek jau leidosi, nelaukė nieko, negailestingai skubėjo sukišti į tamsą ir miškus, ir durpyną, kur paliko traktorių Gvildys, ir jau paskui panardinti tolumoj dunksančią Šatriją, laukus su žydinčiais dobilais. Žiūrėdamas tenai už horizonto, Gvildys pajuto liūdesį, koksai pasitaiko ne taip dažnai gyvenime, – tokį liūdesį, kai tau atrodo, kad esi svieto laikrodis, ir ne toks, kurį prisuka, o toks, nuo kurio viskas priklauso: tu spinduliuoji šviesas ir spalvas, girdai upėse gyvulius ir žmones, krauni paukščiams lizdus ir saugai nuo vanagų plikus jų mažylius, tu tvarkai protingiausius dalykus, ir, jei tavęs nebūtų, suklauptų viskas ant kelių – ir gyvi, ir negyvi daiktai, ir ak: Viešpatie, Viešpatie! – pajunti, kad vienąkart tavęs nebebus. Taip ateina didysis skausmas ir ilgesys, nes suvoki esąs Dievas, kuris žino, jog turės numirti.

Gvildys atsisėdo ant didelio kerpėto akmens, svaigo galva, į namus dar netraukė eiti, dar norėjo žmogus pabūti Viešpačiu, sugrįžti į vaikystę. Vaikystė mus persekioja kiekvieną liūdesio ir ilgesio valandą, mes bėgame prie jos lyg prie šaltinio, tenai niekada netrūksta vandens, nes tik vaikystėje mes esame tikri dievai ir tik vaikystėje galime iškasti šulinius trokšiantiems pagirdyti. Vieną dieną mes pradėdame suprasti, kad ritiname akmenį į kalną ir kad niekada jo neužritinsime. Bet mes nenorime, nenorime jo paleisti atgal.

Žmogus apsidairė. Buvo matyti labai toli, saulė nutvieskė laukus, o per kalvas begalybė, horizonte, ropojo traktoriai, jie buvo panašūs į šernus, kurie kadaise, po karo, prisiminė Gvildys, ateidavo iš miško ir sulipdavo ant bulvių krūvų. Nuo išgerto buteliuko svaigo galva, jau sunku buvo ką nors atsirinkti, žmogus pakilo ir nusileido žemyn. Reikėjo eiti į namus, visą laiką ant kalno nebūsi, reikėjo nusileisti ir sugrįžti. Jis tyliai pravėrė duris, ėjo per priemenę atsargiai, kad neišsiduotų, ir stengėsi nuvyti liūdesį, būti linksmas. Iš virtuvės įbėgo du vaikiukai, įkibo jam į ranką ir tempė. Gvildys nepasakė labą vakarą, tik uždėjo sunkią plaštaką žmonai ant peties. Neaiškus nujautimas persmelkė jo karštą ir apsvaigusią galvą. Žmona vis tylėjo, vis skambino indais, apibare vaikus, pastūmė kėdę, jos nesuprantamas pyktis vis augo, vis didėjo. Staiga ji pagriebė kampe stovėjusį šluotražį ir pamažu ėmė artėti prie vyro. Jos akys buvo baisios, tokių dar niekada nematė Gvildys, jis mėgino nusijuokti, bet nepėjo – aštrūs ražai dūrė jam į veidą, akyse žmogus pajuto baisų skausmą, o žmona tuo tarpu sukliko ne savo balsu. Susiėmęs rankomis veidą, žmogus dar spėjo pamatyti ją. Žmona stovėjo lyg pamišusi, nukorusi rankas, išsidraikiusiais plaukais. Drebdama ji šnibždėjo:

– Tai tau už gėrimą, tai vis už tavo butelį, kad namai tau nesvarbu, kad niekas čia tau nesvarbu...

Ji tikriausiai negirdėjo savo žodžių, ji negalėjo bent kiek apčiuopiamiau suprasti, kodėl taip padarė. Ir ji niekada negalės. Ji buvo moteris, augino vaikus, ji jau ne kartą buvo žiūrėjusi pro nedidelį trobos langą, kai klykdavo arba baisiausiai įkyrėdavo vaikai, ji buvo žiūrėjusi pro langą daug sykių, keisti garsai ją viliojo iš namų, kuriuose jau beveik niekas nebuvo svarbu – nei miškas, nei pievos, nei gyvuliai, ir – baisu pasakyti – netgi vaikai. Ji prisimindavo savo motiną, kuri taip pat buvo jauna ir jauna augino vaikus, ji pasakodavo dukrai kažką panašaus, tačiau už ko vis dėlto užsikabindavo jos motina beviltiškumo valandą, už ko?

Susiėmęs rankomis veidą, žmogus atsisėdo prie stalo. Baisus skausmas raižė akis, vaikai susiglaudę stovėjo kertėj, murzini ir nusigandę, o motina taip pat nepajudėjo iš vietos. Gvildys pakilo, apgraiptom susirado ant sienos rankšluostį, apsirišo veidą, apsvyniojo kairiąją akį, dešinę dar šiek tiek matė, paskui palinkęs, svyrudamas išėjo iš trobos, aptiko daržinės dviratį ir išvažiavo.

Važiuoti buvo sunku, jau saulė nusileido, sutemo smarkiai, bet Gvildys žinojo kiekvieną takelį, todėl ir mynė greitai per dobilų lauką.

Ambulatorijoj jam pasakė, kad vienos akies jau tikrai neatgaus, o su antra taip pat neaišku, jei pažeistas nervas, tai visko gali būti. Ar jis galėtų, pavyzdžiui, dabar pat važiuoti į Šiaulius ar Kauną, tenai daktarų daugiau. Reikėtų paskubėti, paskui gali būti vėlu. Jei dabar neturi pinigų, gydytojas laikinai galėtų paskolinti, žmona ryt poryt atiduotų.

Stovėjo Gvildys ambulatorijoj, pro sutinusią dešiniąją akį žvelgdamas į mažą lemputę palubėj, ir nutarė neskubėti, suspės nuvažiuoti ir rytoj, niekas nepabėgs. Ambulatorijoj veidą sutvarstė geriau, tačiau kairiosios akies jau visai nebuvo, ten tik degino baisi ugnis, o sutinusi dešinioji irgi matė nekaip.

Neatsisveikinęs, vedinas dviračiu, Gvildys pasuko prie alinės, kur buvo galima ir stipriau išgerti. Viduje žmonių netrūko, pastebėjo visi Gvildį, puolė klausinėti, vieni mėgino pasišaipyti, kiti aimanavo, vis dėlto ne taip jau dažnai jų kaime pasitaikydavo panašių istorijų. Gvildys į tuos klausimus neatsakinėjo. Gal jei jis nebūtų šiandien vakare užkopęs į kalną, jei ne tas skaudus ilgesys, gal jis ir pasiguostų kaimynams, ir pasipasakotų, bet dabar viskas buvo ne taip paprasta. Gvildys susirado kampe laisvą nudaužytą staliuką ir atsisėdo. Jei būtų kada matęs, jis tikrai pagalvotų, koks dabar graudžiai panašus į dailininko autoportretą be ausies.

Žmonės neatlyžo, vis lindo ir lindo su savo klausimais, bet Gvildys neišsijuojo. Kai priėjo jauna mergaitė nešvariu chalatuku, jis tyliai paprašė butelio ir duonos, o paskui vėl žiūrėjo pro baltą raištį virš žmonių galvų.

Išgėrė vieną stikluoką ir pasirėmė ranka smakrą. Atrodė žmogus baisiai, vienoj kertėj jau pasigirdo, kad ir milicininką pašaukti būtų neblogai – ar nematyt, kad pamišo Gvildys, bet kitas nusikeikęs pasijuokė iš bailio.

Kai jis išgėrė antrą stiklą, prie staliuko priėjo Gvildžio žmonos tėvas, uošvis, senas jau ir perdžiūvęs kaip šakalys, apšepęs žilais plaukais, sukumbusiom rankom. Senis atsisėdo nugara į žmones, ir Gvildžiui vien nuo to pasidarė geriau. Jis paprašė mergaitės antro stikliuko ir įpylė uošviui.

Jau praėjo gal gera valanda, įkaušusieji išsiskirstė, alinėj liko nebedaug, o jiedu vis dar sėdėjo ir gėrė tylėdami.

– Kaip čia ir buvo, sakyk? Tai už ką? – pagaliau prašneko senis, nagais gremždamas apšepusį žandikaulį.

Gvildys išgėrė dar vieną stikluoką.

– Nežinau, tėve. Tas ir yra, kad nežinau. Vakar parnešiau algą už pusmė-

nesį, nemažai išėjo, nuslėpiau bonkelei ir šiandien per pietus išgėriau, bet ne daug, kad būtų linksmiau, iš proto gali išeiti, taip liūdna, ar negaliu išgerti, gal neuždirbu, gal mano namuose pavalgyti trūksta, tėve? – Jis juto, kad liežuvis pradeda pintis, o kairės akies vietoj dar labiau ima degti.

– O buvo tokia – lyg angelas mano duktė.

– Ką ir sakyti, tėve. Nežinau, ar nors sykį smarkiau susipykom. Ir tik įėjau – tuoj ir puolė, ir matai, ką su manim padarė.

Atrodė, kad tik po graudžių žento žodžių senis pamatė ir suprato, kas iš tikro atsitiko. Jis vėl nugremžė nagais skruostą, išgėrė stiklą ir pats nepajuto, kaip kelios didelės ašaros nuriedėjo ant staliuko. Ašarotom akim žiūrėjo į žentą, ir jam dabar atėjo mintis, kad vaikšto kažkas svetimas, tolimas ir baisus jų miškais ir laukais, niekas dar jo nematė, niekur nesutiko, bet jis yra čia pat, užsuka į kiekvieną sodybą, į kiekvienus namus, sėdi traktoriuje arba ant plūgų prikabinėtojo vietoje, o žmonės nemato jo, dar niekas nepažįsta.

– Kažko nejauku, žente.

– Jau smarkiai išgėrėm, tėve.

– Ne ką ir suprasti begaliu, žente.

– Man rodos, ne dėl girtumo, tėve... Ir šitaip – puolė kaip kokį svetimą, kaip kokį žmogudį. Išbadė akis, o tu gali tik dejuoti arba gerti kaip koksai netikėlis, nieko daugiau. Nėra nei kaip atsikeršyti, nei ko pulti, likai žabalas vidury trobos, ir viskas.

Gvildys darėsi vis girtesnis, jau mažiau beliko jame uždaro vyriškumo, kuris ir didžiausią nelaimę, didžiausią liūdesį gali nunešti per visą gyvenimą, neprasitaręs iki pat lemtingos pabaigos. Jis pajuto, kaip ima virpėti pirštai ir visas kūnas, o dešinioji akis, dar ne visai išdurta, bet labai įtartina, – markstėsi. Pačiam sau jis buvo panašus į gerą mažą kačiuką, kurį vaikas, vos sulaikydamas ašaras, neša prie upės ir tenai ilgai ieško akmens, o mažas kačiukas graudžiai supranta, kas bus toliau, bet negali nagais draskyti verkiančio vaiko . . .

– Kas darosi, ar gali pasakyti, tėve, ką? Seni tu! Nieko negali, tyli, ir viskas, o man ką daryti? O kur aš dabar turiu dėtis, ką? Ar girdėjai, ką šneka ambulatorijoj. Sako, ir ta antroji gali užgesti. Ar numanai, kas tas yra? – Gvildys trinkelėjo kumščiu į stalą, o uošvis, nežinodamas, ką daryti, pačiuopo žento ranką ir ėmė bučiuoti lyg pamišęs, apsiašarojęs ir bejėgis, tarytum bučiavimu būtų galima panaikinti neišaiškintą nusikaltimą.

– Prieš gyvulėlį, paukštį rankos nepakeldavai, o čia... – mėgino pradėti uošvis.

– Prieš žmogų lengviau, tėve...

– Rugiai žydi aplink, – lyg negirdėdamas žento, sau kalbėjo uošvis, – dulka tik, o žmogus pasijunti kaip sušildytas, geras ir tikras. Dar ir gegužė užsimiršusi vidurvasarį šūktels, ir tave mato visi žmonės, ir tu kiaurai kitus. Kaip tu pakelsi prieš ką nors ranką, kai į tave viskas žiūri kaip į protingiausią ir geriausią?

– A! Rugiai juk ir gegužės niekur nedingo. Kiek tik nori, gegužių nieks dar

ir nešaud, tėve. O man tas nepaded, jėzusmarija, kaip nepaded; nė pinigai nepaded, nė duona... Gegužės aš beveik ir negirdžiu, lyg į smaluotą statinę jos balsas subėga... Vakare, kai buvau užlipęs ant kalnelio, traktoriai tik ropoja kalnais kaip šernai, tik ropoja per bulvių krūvas...

– O man padėdavo... – atsiduso uošvis. – Ką aš, senas kelmas, dabar tau galiu pasakyti, kaip aš galiu tau padėti? Seilėjuos lyg veršis, o tikresnio žodžio negaliu ištart. Prikibo jau ištisi amžiai prie gerklės... Mano duktė Onutė išdūrė tau akis, ir dabar senas tėvas seilėjasi apgirtęs prie stalo...

– Velnią čia pasakysi...

– Manai, nesupratau, kad pirmiausia tave reikėjo grūsti iš čia ir nelaukiant gabenti į miestą. Aš taip ir buvau galvojęs, kai tik sužinojau, bėgau tavęs ieškoti lyg sudurnėjęs, o paskui juo artyn, juo kvailyn ėmė rodytis mano skubėjimas. Juk nugabendamas tave į ligoninę, aš tau vis tiek nepadedu. Iš girtumo aš gal jau ir į lankas išėjau, bet jei tau vieną akį žmona išdūrė ir kitą gydytojai sutaisys, tai dar ne viskas?

– Tai nori, kad abi akys būtų užrištos?

– Ar supranti, jog jau nepadarysi, kad nebūtų iš viso nieko buvę...

– Ai, ką čia painiotis, tėve! Jau ir taip lyg supančiotas – ir kojos, ir liežuvis... Gal viską tik laikas panaikina. Pamenu, kai vaikas buvau, niekaip negalėdavau įsivaizduoti, kaip reikės gyventi, kai numirs motina ir tėvas. O še – praėjo penkiolika metų, ir nebepprisimenu tėvų ištisais mėnesiais...

– Taip yra. Tik mirtis – kas kita. Kad mirsi, jau žinai, kai tik išmoksi galvoti. Ir kad kitas mirs, žinai, kad taip turi būti...

– O gal taip turėjo būti, kad žmona man akis išbadytų, tik nei aš, nei niekas dar nežinojom, kaip apie mirtį, – kad taip turi būti...

Išgėrė dar po vieną, butelis jau buvo tuščias, žmonių liko visai nedaug, nors už langų dar vaikštinėjo, laukė, ir abu pakilo – senis ir žentas. Senis rūpestingai laikė žentą už parankės, kad tas neužkliudytų kėdžių. Lauke, prie sienos, Gvildys surado dviratį, atsirėmė į jį, pačiupinėjo, lyg tikrindamas, ar dar tvirtas, nudūrė galvą žemyn:

– Tai aš važiuosiu, tėve.

– Kur tu važiuosi, naktis, einam pas mane, rytoj suspėsi arba tiesiai iš čia galėsi nuvažiuot į miestą.

– Kam čia tos nakvynės, tėve, lyg namų neturėčiau. – Gvildys šlitiniuodamas pasivarė dviratį ir užsėdo ant jo.

Žmonės prasiskyrė, visi buvo jau nemažai išgėrę, bet galvose dar turėjo sveiko proto ir suprato, kad ant dviračio užsėdo ne paprastas žmogus, o kažkoks ne toks, kažkoks kitoks. Ir senis, kuris klupdamas mėgino vytis dviratį, buvo ne toks.

Jau išvažiavo Gvildys iš miestelio, jau mynė per pievą, tamsią naktį jo galva baltavo lyg vėliava, o užtinusi akis puikliausiai atsekė kelią. Mindamas nuo mies-

telio tolyn ir į šalį nuo namų, jis ne sykį pagalvojo, ką dabar veikia žmona, ką vaikai, galvojo, kodėl neatbėgo ji iš paskos į miestelį, nepuolė kaip Kristui į kojas ir nepradėjo verkti. Juk senis tai apsižliumbė. Jam buvo gaila žmonos, namų ir vaikų, gailestis buvo kone šventas, o skausmingas ilgesys varė Gvildį vis tolyn ir tolyn, sakytum, jis būtų sumanęs išvažiuoti į vaikystę, kur visi esame buvę dievai.

Ankstų rytą senis raitas atlėkė į žento namus, savo dukterį, Gvildžio žmoną, jis rado sėdinčią lauke ant bulvių vagos, išdžiūvusiom akim ir labai graužią. Senis persigando baisiai, ginė arklį iki miestelio, paskui pasuko taku, kuriuo vakar nuvažiavo žentas, žmonės taip pat viską nujautė ir lėkė seniui iš paskos, kas ant dviračio ar arklio, o kas pėsčias, traktoriai sustojo ant kalnelių lyg šernai, o traktorininkai pasileido per laukus, senis tuo metu nušoko nuo arklio ir bėgo paknopstom, lyg šuo uostinėdamas pėdas.

Dviratį rado septyni kilometrai nuo miestelio, seniui jau ritosi ašaros, kai kimsynuose jis atsekė žento pėdas. Staiga visi sustojo, lyg stabo ištikti: kimsynuose, gražioje salelėj, sukryžiuojęs kojas, lyg šventasis su baltos marlės aureole sėdėjo Petras Gvildys, senio žentas, ir ramiai valgė, jis prisiminė, kad vakar jo žmona Onutė buvo įdėjusi pietus, o jis užgėrė prie traktoriaus ir visiškai užmiršo.

Petras Gvildys sėdėjo ramus, atrodė, kad jis nemato nei subėgusių žmonių, nei iš nustebimo perbalusio senio. Viena akim pro baltą marlę Petras Gvildys žiūrėjo į salelės pakrašty augantį beržą, kuriame tupėjo išsigandusi gegužė.